

Thérèse

FRANÇOIS MAURIAC

Thérèse

Bevat de romans

Thérèse Desqueyroux

Het einde van de nacht

Met een voorwoord van Jan Siebelink

B Uitgeverij Bant

Oorspronkelijke vertaling M.W.K. (M.W. Stols-Kroesen)
Herziening en actualisering vertaling Sytske de Jong-Roks en Uitgeverij Bint

ISBN: 978-94-92612-01-4

NUR: 302

Oorspronkelijke titels *Thérèse Desqueyroux* (1927)
en *La fin de la nuit* (1935)

Omslagontwerp Studio Ron van Roon
Verzorging binnenwerk Gewoon Geertje
Drukwerk Wilco Amersfoort

© Erven François Mauriac

© Oorspronkelijke vertalingen 1936/1935 overgenomen met
toestemming erven A.A.M. Stols

© Omslagbeeld Kees van Dongen, *Portrait de Femme*, 1920 c/o
Pictoright Amsterdam 2017

© Herziene vertaling Uitgeverij Bint Amersfoort 2017

Niets uit deze uitgave mag openbaar gemaakt worden door middel van
druk, fotokopie, internet, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Mijn favoriete romanheldin, naast Flauberts Emma Bovary, is Thérèse Desqueyroux. François Mauriac zelf was ook bijzonder op dit personage gesteld, want hij wijdde aan haar drie romans: *Thérèse Desqueyroux*, uit 1927, de beroemdste; *La fin de la nuit* (1935) en *Plongées* (1938).

Thérèse is de enige van zijn vele complexe vrouwenfiguren aan wie hij zoveel trouw heeft betoond. In haar heeft de auteur veel van zichzelf gestopt. Zie hoe liefdevol hij zijn gekwelde heldin in het voorwoord toespreekt: 'Thérèse, velen zullen zeggen dat je niet bestaat. Maar ik weet dat je bestaat, ik, die je al jarenlang bespied... Ik herinner me dat ik als jongeman je klein, bleek gezichtje met de opeengeperste lippen opmerkte in een oververhitte rechtszaal.'

De schrijver verwijst naar het proces van 25 mei 1906 in Bordeaux, dat vele tongen losmaakt. Een vrouw van negenendertig jaar heeft geprobeerd haar man te vergiften met arsenicum. Onder de aanwezigen in de rechtszaal bevindt zich de achttienjarige François Mauriac, die ongetwijfeld zal denken aan Emma Bovary, die er wel in slaagt haar echtgenoot, dorpsarts Charles Bovary, met hetzelfde gif om te

brengen. De verdachte krijgt vrijspraak, maar de familie accepteert haar niet meer.

De roman *Thérèse Desqueyroux* is gebaseerd op dit gegeven uit een van de vele *faits divers*. Ook hierin volgt Mauriac de bewonderde Flaubert, die immers zijn *Madame Bovary* op een krantenbericht baseerde.

François Mauriac werd in 1885 in Bordeaux geboren en verloor op jonge leeftijd zijn vader. Van beide kanten waren de families grootgrondbezitters, met wijngaarden langs de Gironde en pijnbossen in Les Landes. De grootvader van vaderszijde en zijn eigen vader waren uitgesproken anti-klerikaal. Zijn moeder was des te vromer. Zij voedde hem op in een devoot katholieke ambiance, met een sterk jansenistische nadruk op het angstige, het verontrustende van het geloof. God kan een mens, ondanks diens goede werken, Zijn genade onthouden. Geen wonder dat François een schitterende studie over Racine schreef, ook aanhanger van het jansenisme, die welhaast calvinistische aftakking van het katholicisme. (In Nederland vertegenwoordigd door de Oud-Katholieke Kerk).

Mauriac wil, zoals hij dat zelf pregnant verwoordde, 'geen katholieke schrijver zijn, maar een onzekere, beangste katholiek die romans schrijft.' In zijn werk vinden we geen gerieflijk conformisme. Hij peilt, tot in de verste troebele schemerzones van de geest, de verdoemden, de geïsoleerden, de getourmenteerden, zij die voor het kwaad geschapen zijn. In het voorwoord van *Thérèse* zegt hij het zo: 'Velen zullen zich verbazen dat ik in staat was een nog afschuwelijker schepsel te verbeelden dan al mijn voorgaande helden.'

Mauriac kende een fysieke angst voor het kwaad, ervoer die zoals het lichaam pijn en ouderdom voelt. Om dat kwaad te bezweren willen Mauriacs personages terug naar de

bron van alle zuiverheid: de kindertijd. En die tijd wordt in zijn puurste vorm beleefd in dat wat je ruikt, wat je inademt: de aarde, de eindeloze pijnbossen, de vleugelslag van de ringduiven, de *palombes*.

Thérèse Desqueyroux is de beklemmende roman over een crisis, tegen de achtergrond van dit provinciale landschap, waar het kwaad en het goede sterker zichtbaar zijn dan in de stedelijke samenleving.

Thérèse, intelligent, sensibel, maar in zichzelf gekeerd, trouwt heel jong met haar buurjongen Bernard Desqueyroux. Hun landgoederen lijken geknipt om tot één samen te smelten. Maar al snel verafschuwt ze deze boerse echtgenoot, die zo anders is dan zij. Ze probeert zich van hem te ontdoen. De poging tot vergiftiging mislukt. Op het moment dat de lezer de roman openslaat, verlaat Thérèse de rechtszaal. Ze zal niet worden vervolgd. In de trein naar huis overdenkt ze haar leven, evoceert de tedere vriendschap met Anne, het zusje van haar latere man, herinnert zich de woorden van haar schoonfamilie die haar 'trots' vond en 'van een soort dat we hier niet kunnen gebruiken'.

Thérèse arriveert. Ze zal moeten uitleggen wat haar heeft bewogen. Zeker, de zaak is officieel gesust, maar het echte proces zal zich *en famille* afspelen. Bijna twintig jaar voor Sartre schrijft François Mauriac al zijn *Huis Clos*.

Gevangen in haar eigen huis overweegt Thérèse zelfmoord. Niet haar dochtertje Marie brengt haar daarvan af, maar het plotse sterven van een oude tante en de angst voor het grote Niets. 'Is er een god? En als zoiets bestaat, wil die God dit monster, dit schepsel ontvangen?' Deze dochter Marie zien we later terugkeren in *Het einde van de nacht*.

Ten slotte wordt zij door zo'n diepe neerslachtigheid overvallen dat haar man besluit Thérèse haar vrijheid terug

te geven. Bernard brengt haar naar Parijs en laat haar achter in een café. De scène waarin zij alleen achterblijft in de drukke stad is zo rijk aan hopeloosheid en tegelijk zo vol van toekomst dat ik deze roman, die ik op mijn achttiende op een terras in Parijs las, sindsdien in mijn hart meedraag, tot troost in mijn persoonlijke momenten van uitzichtloosheid.

Met Châteaubriand en Proust behoort Mauriac voor mij tot de tovenaars van een magische stijl die altijd blijft naklinken.

Het einde van Thérèses smart lijkt ver weg en dus ook *Het einde van de nacht*, de roman die acht jaar later zal verschijnen.

Jan Siebelink, schrijver

Thérèse, velen zullen zeggen dat je niet bestaat. Maar ik weet dat je bestaat, ik, die je al jarenlang bespied en je vaak in het voorbijgaan aanhoud en ontmasker.

Ik herinner me dat ik als jongeman je klein, bleek gezichtje met de opeengeperste lippen opmerkte in een oververhitte rechtszaal, overgeleverd aan de advocaten, die minder harte-loos waren dan de opgedirkte dames.

Later zag ik je terug in de salon van een landhuis, als een verwilderde jonge vrouw die geprikkeld was door de zorgen van de oudere dames van haar familie en een bekrompen echtgenoot. 'Wat heeft ze toch?' zeiden ze. 'Wij vervullen immers al haar wensen.'

Hoe vaak heb ik sindsdien op je hoog en mooi voorhoofd je iets te grote hand bewonderd. Hoe vaak heb ik je, door de levende tralies van een familie heen, heimelijk in het rond zien sluipen. Dan keek je me met je boze en droevige blik oplettend aan.

Velen zullen zich erover verwonderen dat ik een schepsel heb kunnen uitdenken veel afschuwelijker nog dan al mijn andere hoofdpersonen. Zal ik dan nooit iets weten te zeggen over de wezens met een hart van goud die overvloeien van deugd? Gouden harten hebben geen geschiedenis, maar ik ken het verhaal van harten die verborgen zijn, en geheel vergroeid met een lichaam van slijk. Ik zou gewild hebben, Thérèse, dat de smart je tot God bracht. Lange tijd heb ik gewenst dat je de naam van de Heilige Locusta waardig zou zijn. Maar velen die toch geloven in de val en in de verlossing van onze gekwelde zielen, zouden dit heiligschennis genoemd hebben.

Maar hoe het ook zij, op dit trottoir, waar ik je aan je lot overlaat, hoop ik dat je niet alleen bent.

Thérèse Desqueyroux

Heer, erbarm U, erbarm U over de uitzinnigen!
Heer en maker, hoe kunnen er monsterachtige wezens
bestaan voor het oog van Hem die weet
waarom ze bestaan, hoe ze zo geworden zijn,
en hoe ze niet zo hadden kunnen worden...

CHARLES BAUDELAIRE

1

De advocaat maakte een deur open. Thérèse Desqueyroux voelde in deze verborgen gang van het Paleis van Justitie de mist tegen haar gezicht en ademde hem diep in. Ze was bang dat ze opgewacht werd, aarzelde om naar buiten te gaan. Een man met een opgeslagen kraag stond tegen een plataan. Toen hij naar voren stapte herkende ze haar vader. De advocaat riep: 'Ontslagen van rechtsvervolging', wendde zich weer tot Thérèse en zei: 'U kunt naar buiten gaan, er is niemand.'

Ze liep de natte trap af. Ja, het pleintje leek verlaten. Haar vader kuste haar niet, keurde haar zelfs geen blik waardig. Hij bevroeg Duros, de advocaat, die op gedempte toon antwoordde, alsof zij bespied werden. Ze hoorde vaag hun gesprek.

'Morgen krijg ik de officiële mededeling van het ontslag van rechtsvervolging.'

'Kan er geen verrassing meer komen?'

'Nee, het is in kannen en kruiken.'

'Na de verklaring van mijn schoonzoon was dat te voorzien.'

‘Te voorzien... te voorzien... Je weet maar nooit.’

‘Vanaf het moment dat hij zelf verklaarde nooit de druppels te tellen.’

‘Je weet Larroque, dat in dit soort zaken het getuigenis van het slachtoffer...’

De stem van Thérèse klonk ineens: ‘Er is helemaal geen slachtoffer.’

‘Ik wilde zeggen: slachtoffer van zijn eigen onvoorzichtigheid, mevrouw.’

De twee mannen namen een ogenblik de onbeweeglijke, in haar mantel gehulde jonge vrouw op. Haar bleke gezicht was zonder enige uitdrukking. Ze vroeg waar het rijtuig stond. Haar vader had het buiten de stad laten wachten, op de weg naar Budos, om de aandacht niet te trekken.

Ze staken het plein over. Bladeren van platanen zaten vastgeplakt op de natgeregende banken. Gelukkig waren de dagen al veel korter. Bovendien kon men, om de weg naar Budos te bereiken, de meest verlaten straten van het stadje volgen.

Thérèse liep tussen de twee mannen in en iets voor hen uit. Ze voerden opnieuw een gesprek alsof zij er niet bij was. Gehinderd door de vrouw tussen hen in, duwden zij haar met hun ellebogen. Daarom bleef ze maar wat achter en trok haar linkerhandschoen uit om wat mos af te trekken van de oude stenen waar ze langs liep. Soms haalde een werkman op een fiets haar in, of een boerenkarretje. De opspattende modder dwong haar dan dicht tegen de muur te gaan staan. De duisternis omhulde Thérèse en voorkwam dat de mensen haar herkenden. De geuren van de broodovens en de mist waren voor haar niet alleen die van de avondlucht in een kleine stad, zij hervond er de geur van het leven dat haar eindelijk was teruggegeven. Ze sloot haar ogen bij het inademen van het slaperige, vochtige grasland en deed haar best om niet naar de woorden te luisteren van

die kleine man met de kromme beentjes, die geen enkele keer naar zijn dochter omkeek. Al was ze aan de kant van de weg neergevallen, dan zouden hij noch Duros het gemerkt hebben. Ze waren niet bang meer om hardop te praten.

‘De verklaring van meneer Desqueyroux was uitmuntend, ja. Maar dan was er nog dat recept, dat was wel dege-lijk een vervalsing. En dokter Pédemay was het die aangifte heeft gedaan.’

‘Hij heeft zijn aanklacht ingetrokken.’

‘Alles goed en wel, de uitleg die zij gegeven heeft: de onbekende die haar een recept overhandigt...’

Thérèse hield tevergeefs haar pas in, meer nog om te ontsnappen aan de woorden waar men haar al weken mee verdoofde dan door vermoeidheid. Het was onmogelijk de schrille stem van haar vader niet te horen.

‘Ik heb het haar vaak genoeg gezegd: “Bedenk toch wat anders, ellendeling, bedenk toch wat anders.”’

Hij heeft het haar inderdaad vaak genoeg gezegd, dat moet men hem nageven. Waar maakt hij zich nog druk over? Wat hij de ‘goede naam’ noemt is gered. Als de tijd van de Senaatsverkiezingen gekomen is, zal niemand meer aan deze geschiedenis denken. Zo mijmert Thérèse, die beide mannen liever niet in wil halen. Maar plots stoppen zij midden op de weg, wild gebarend, verward in een verhitte discussie.

‘Geloof me, Larroque, zet je schrap en begin de aanval in *Le Semeur* van aanstaande zondag. Heb je liever dat ik het op mij neem? Er zou een titel boven moeten staan als *Het schandelijke gerucht*.’

‘Nee, beste vriend, nee, nee. Bovendien, wat moet ik erop antwoorden? Het is maar al te duidelijk dat het gerechtelijk onderzoek onzorgvuldig is geweest. Men heeft niet eens handschriftdeskundigen geraadpleegd. Zwijgen, in de doofpot stoppen, dat lijkt mij het beste. Ik zal handelen, ik zal er